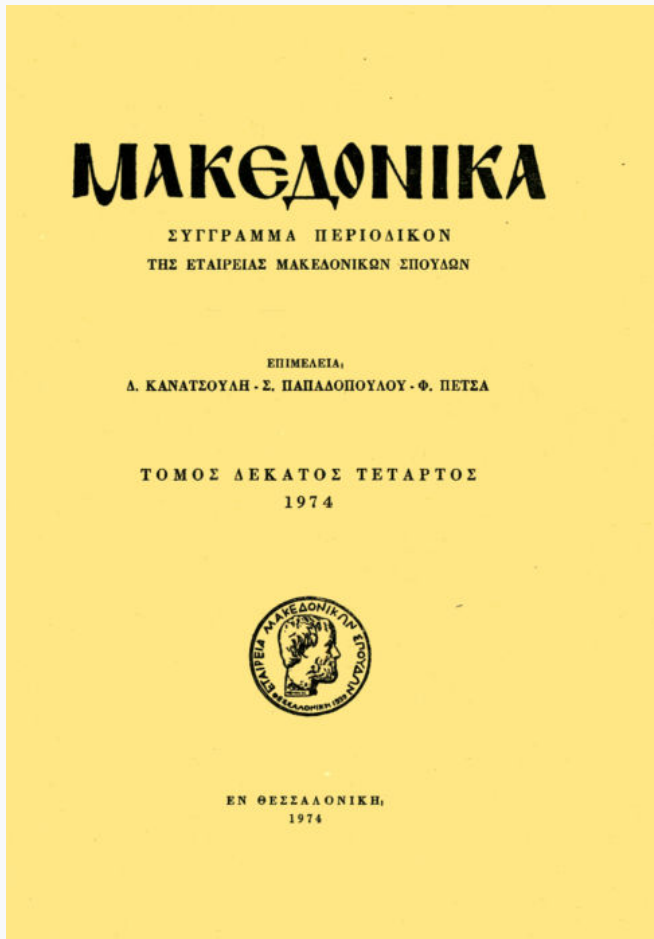

Μακεδονικά

Τόμ. 14, Αρ. 1 (1974)

Κωνσταντίνου Ε. Σιαμpanοπούλου, Αιανή
(ιστορία, τοπογραφία, αρχαιολογία)

Δ. Κανατσούλης

doi: [10.12681/makedonika.599](https://doi.org/10.12681/makedonika.599)

Copyright © 2015, Δ. Κανατσούλης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κανατσούλης Δ. (1974). Κωνσταντίνου Ε. Σιαμpanοπούλου, Αιανή (ιστορία, τοπογραφία, αρχαιολογία). *Μακεδονικά*, 14(1), 441-443. <https://doi.org/10.12681/makedonika.599>

δτι ἡ ἑλληνικὴ δὲν ἦλθεν ἔτοιμη ἀπ' ἑξῶ, σάν ἕνας κλάδος ἀπὸ ἑνιαῖο κορμὸ Ἰνδοευρωπαϊκὸ, ἀλλὰ διαμορφώθηκε στὴν ἴδια τὴν 'Ελλάδα'.

Ὁ ἴδιος Ivan Rudić στὴν ἀνακοίνωσή του, πὸ ἀκολουθεῖ (σ. 259 κ.ἑ.) σημειώνει κοινὰ στοιχεῖα στὴ θρησκεία καὶ τοὺς μύθους τῶν 'Ελλήνων, τῶν «Ἰλλυριῶν», τῶν Μακεδόνων, τῶν Ρωμαίων κ.ο.κ. Σωστὰ τὰ λέει γιὰ τοὺς Μακεδόνες, πρέπει ὅμως ὁ ἀναγνώστης νὰ ἐννοῖ Ἡπειρώτες συχνὰ ἐκεῖ πὸ διαβάζει «Ἰλλυριοὺς». Γιατὶ ὁ Κάδμος καὶ ἡ Ἀρμονία, οἱ 'Εγγελάνες κ.ἄ. εἶναι ἑλληνοηπειρώτικα μᾶλλον παρά ἰλλυρικὰ θέματα. Ὁ γερμανικὸς «πανίλλυρισμός», φαίνεται, δὲν ξεριζώνεται εὐκόλα, μολοντὶ λίγο πῶ πάνω ὁ ἴδιος ὁ Rudić τὸν ἄνομασε «the long-since abandoned 'illyrian theory'» (σ. 255).

Ὁ ἀνασκαφεὺς τοῦ νεολιθικοῦ συνοικισμοῦ τῶν Σιταγρῶν τῆς Δράμας Colin Renfrew πρωτοτυπεῖ μὲ τὴν ἀνακοίνωσή του (σ. 263 κ.ἑ.) ἀνεβάζοντας κατὰ χιλιετηρίδες τὸ πιθανὸ πέρασμα τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς γλώσσας στὴν 'Ελλάδα καὶ στὴν Εὐρώπη, κατὰ τὸ σχῆμα πὸ ἀποτύπωσε ὁ J. G. D. Clark γιὰ τὴν ἐξάπλωση τοῦ νεολιθικοῦ πολιτισμοῦ τῶν παραγῶν τῆς τροφῆς (ἐν ἀκτιθεσεὶ πρὸς τοὺς κυνηγοὺς καὶ συλλέκτες τῆς τροφῆς) ἀπὸ τὴν 7ῃ χιλιετηρίδα καὶ ἐξῆς (εἰκ. 5). Πιθανολογεῖ δηλαδὴ ὅτι μαζὶ μὲ τοὺς πρῶτους γεωργοκτηνοτρόφους ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ τὰ «Ἰνδοευρωπαϊκά». Ὅχι λοιπὸν ἀπὸ Βορρᾶ, ἀλλὰ «ex oriente» θέλει τοὺς 'Ελληνες, ὅπως καὶ ὁ D. French.

Συνοψίζοντας τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Συμποσίου ὁ R. A. Crossland συγκεντρώνει τὰ σημεῖα συμφωνίας καὶ προδιαγράφει τὸ μέλλον (σ. 343 κ.ἑ.).

Περὶσσότεροι συμφώνησαν στὴν ἰδέα ὅτι ἡ 'Ελληνικὴ γλώσσα διαμορφώθηκε στὶς διαλέκτους τῶν ἱστορικῶν χρόνων μέσα στὸν ἑλληνικὸ χῶρο καὶ μᾶλλον ἀργά, μετὰ τὸ 2.000 π.Χ., ἂν ὄχι πολὺ ἀργότερα.

Ἀνάλογη πρὸς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ θέματος τῆς προελεύσεως τῶν 'Ελλήνων θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ἀνασκαμικὴ δραστηριότητα στοὺς προϊστορικοὺς συνοικισμοὺς τῆς Βορείου 'Ελλάδος.

ΦΩΤΙΟΣ Μ. ΠΕΤΣΑΣ

Κωνσταντίνου Ε. Σιαμπανοπούλου, Αἰανὴ (ἱστορία, τοπογραφία, ἀρχαιολογία), Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 488.

Εἶναι πολὺ ἀξιέπαινος ἡ προσπάθεια μερικῶν λειτουργῶν τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσως, οἱ ὁποῖοι παρά τὸ ἐπίπονον καὶ πολυσχιδὲς ἔργον τῶν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ὑπαίθρου ἐπιδίδονται μὲ ζῆλον καὶ ἀγάπην εἰς ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς μελέτας τοῦ τόπου, ἐνθα ὑπηρετοῦν, συμβάλλοντες οὕτω καὶ διευκολύνοντες τοὺς εἰδικὸς ἐρευνητὰς καὶ προσφέροντες συνάμα ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸν τόπον. Μία τοιαύτη μελέτη εἶναι καὶ τὸ προσφάτως δημοσιευθὲν βιβλίον τοῦ κ. Κ. Σιαμπανοπούλου «Αἰανή». Ὁ κ. Σιαμπανόπουλος ὑπηρετήσεν ὡς δημοδιδάσκαλος εἰς τὸ χωρίον Αἰανὴ (Κάλλιανη), τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς του, ἐπὶ 16 συναπτά ἔτη. Κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο χρονικὸν διάστημα μὲ τὴν βοήθειαν τῶν μαθητῶν του καὶ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου συνεκέντρωσεν ἀπὸ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους τῆς Αἰανῆς ὅ,τι ἀρχαιολογικὸν ἦτο κατεσπαρμένον ἐκεῖ καὶ ἐδημιούργησε μίαν συλλογὴν ἀρχαίων ἀντικειμένων, ἡ ὁποία σὺν τῇ χρόνῳ, πλουτιζομένη μὲ νέα εὐρήματα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, ἀπέτελεσε τὸ Ἀρχαιολογικὸν καὶ Λαογραφικὸν Μουσεῖον τῆς Αἰανῆς. Μὲ βάσιν τὰ εὐρήματα ταῦτα καὶ ὅλα ὅσα κατὰ καιροὺς ἀπὸ τοῦ παρελθόντος

1. Τὸ ἔχει πῆ ἤδη ὁ J. Chadwick, The Prehistory of the Greek Language, CAH (ἐκδόση ἀναθεωρημένη) II, κεφ. XXIX, τεῦχος 15, ἰδὲ κατωτ., ἀνακοίνωσις τοῦ C. Renfrew, σ. 274.

αϊώνος είχαν έλθει εις φώς και έμελετήθησαν υπό των παλαιότερων αρχαιολόγων και έρευνητών προέβη εις την συγγραφήν της ιστορίας της Αϊανής, μιάς έλλιμωτικής πόλεως, άπ' αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα. Ό σ. με μίαν συστηματικήν και μεθοδικήν κατάταξιν του πλουσίου αρχαιολογικού και ιστορικού υλικού και με πνεύμα κριτικών καταλήγει εις ικανοποιητικά και όρθα συμπεράσματα, άνασκευάζων ένιστε παλαιότερα άπόψεις.

Έτσι εις τό έπιμαχον ζήτημα, που έκειτο ή άρχαία Αϊανή, με στοιχεία άπό τά νέα εύρήματα κατέστησεν άναμφισβήτητον την παλαιότεραν άποψιν των έρευνητών (Kierpert, Heuzey, Δήμητρα κ.ά.) ότι αυτή πρέπει να άναζητηθ ή εις τό χωρίον Κάλλιανη (νύν Αϊανή), έν αντιθέσει με την θεωρίαν του Κεραμοπούλλου¹, οστις πιστεύει ότι ή Αϊανή κατά την άρχαιοτέραν έποχην ήτο, όπου σήμεραν τό Παλαιόκαστρον της Καισαρείας, άργότερον δέ, ίσως επί Διοκλητιανού, μέγα ή μικρόν μέρος των κατοίκων της μαζί με τό όνομα μετεκινήθη εις τό σημερινόν χωρίον Αϊανήν (Κάλλιανην). Αί δύο έπιγραφαι, αίτινες εύρέθησαν εις την Κάλλιανην τον παρελθόντα αϊωνα και εις τάς όποιάς αναγράφεται τό όνομα Αϊανή και τά πολυάριθμα αρχαιολογικά εύρήματα, που ήλθον εις φώς εις αυτήν και την περιοχήν της μετέπειτα ουδεμίαν άμφιβολίαν άφήνουν, που πρέπει να τοποθετηθ ή άρχαία Αϊανή. Ταυτα, νομίζω, είναι άρκετά και κατ' άκολουθίαν τό όνομα του χωρίου Κάλλιανη, εις τό όποιον ό σ. και άλλοι διαβλέπουν ότι κρέπεται τό όνομα της Αϊανής (Καλή-Αϊανή ή Κάλμιον-Αϊανή), δέν δύναιται να χρησιμποιηθ ή ως ένδειξις περί της θέσεως της άρχαίας Αϊανής, τοσοούτω μάλλον καθ' όσον την όνομασίαν Κάλλιανη ή Καλιάνη ή Καλλιάνοι συναντώμεν και άλλοι, ως εις τό σημερινόν χωρίον Άλωρος του νομού Ήμαθίας, εις χωρίον της Άργολιδοκορινθίας, εις χωρίον της έπαρχίας Γορτυνίας κ.ά.

Όμοίως έπιτυχής και λιαν ικανοποιητική είναι ή προσπάθειά του να παρακολουθήση την εξέλιξιν της ιστορίας της πόλεως άπ' αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα. Και διά μέν την άρχαίαν έποχην μέχρι των ύστέρων ρωμαϊκών χρόνων τά πολυάριθμα αρχαιολογικά εύρήματα και μνημεια μαρτυρούν περιτρίτως τον συνεχή βίον της πόλεως και την άκμήν αυτής. Οί βυζαντινοί όμως χρόνοι είναι πολύ σκοτεινοί διά την πόλιν, ώστε να είπωμέν τι μετ' άσφαλείας. Τουτό και ό ίδιος ό σ. άνομολογει. Ότι όμως ή πόλις διτηρήθη μαζί με τό όνομα Αϊανή μέχρι του 11ου αϊώνος, επειδή άναφέρεται εις τό λεξικόν Σούδα (= Σουΐδας), τουτό με μεγάλην έπιφύλαξιν πρέπει να γίνη άποδεκτόν, διότι τό λεξικόν συνήθως τά λήμματα λαμβάνει αυτούσια άπό παλαιότερας πηγάς, έδω άπό τον Στέφανον Βυζάντιον (6ος αϊών μ.Χ.), και άρα άναφέρεται όχι πάντοτε εις καταστάσεις της έποχής του. Τό μόνον άσφαλές τεκμήριον είναι ναοί τινες, όπως της Άγίας Παναγίας και του Άγίου Δημητρίου, οι όποιοί άνάγονται μέχρι του 11ου αϊώνος και μαρτυρούν την συνέχισιν της ζωής της πόλεως όχι όμως και του δνόματος. Με βεβαιότητα λοιπόν, ήμπορούμεν να είπωμεν ότι τό όνομα Αϊανή διτηρήθη τουλάχιστον μέχρι της έποχής του Στεφάνου Βυζαντιού. Έπειδή δέ τό νέον όνομα του χωρίου Κάλλιανης έμφανίζεται μόλις τον 17ον αϊωνα, πρέπει να υποθέσωμεν ότι κατά τό μακρόν τουτό διάστημα έξηφανίσθη τό άρχαϊον όνομα αντικατασταθέν υπό του νεωτέρου. Πότε άκριβώς έγινεν ή μεταβολή αυτή, με τά σημερινά δεδομένα τίποτε δέν ήμπορούμεν να είπωμεν.

Άντιθέτως ή έικόν, την όποιαν μάς δίδει διά την ιστορίαν της νεωτέρας και συγχρόνου Αϊανής (της Κάλλιανης) λόγω της άφθονίας των πηγών είναι λιαν έμπεριστατομένη και άρκούντως τεκμηριουμένη.

Εις παρεφερή όμως και έπουσιώδη θέματα ό σ. άβασανίστως δέχεται τάς άπόψεις παλαιότερων μελετητών, άκόμη και όταν αυτά έχουν άπό μακροϋ χρόνου καταδικασθ ή ή

1. AE 1933, σ. 38-51, βλ. και του ίδιου, Wo lag die Kaisáreia des Procopius, Actes du IV Congrès intern. ét. byzant., Σόφια 1935, 407 κ.έ.

είναι πολύ άμφιλεγόμενα. Έτσι π.χ., επειδή ό Καλλιπολίτης¹ βασίμως πιστεύει άρχαία πόλις, έντοπισθείσα εις την Κοζάνην, πρέπει νά ήτο ή άρχαία πρωτεύουσα τών Έλιμιωτών Έλιμία, άσוצητητή δεχεται την γνώμη του και μάλιστα παραθέτει και μίαν φανταστικήν περιγραφήν της έκτάσεως και τών τειχών της, γενομένην υπό τοϋ Χρήστου Μανώλη. Έν τούτοις ή άρχαία παράδοσις, δύο δηλ. χωρία τοϋ Λιβίου (XLII, 53,3 και XLIII, 21,5), δέν εϋνοεί την θέση ταύτην². Η Φανοϋλα Παπάζογλου μάλιστα εις τό γνωστόν έργον της Les cités macédoniennes à l'époque romaine, Σκόπια 1957, 177 κ.έ. (σερβιστί) και εις ένα άρθρον της Les koína régionsaux de la haute Macédoine, Ζίνα-Αντίκα, Σκόπια 1959, 169 κ.έ., όχι μόνον άρνεϊται την ύπαρξιν πόλεως όμωνύμου με την έπαρχίαν Έλιμιαν—πράγμα άπίθανον—άλλά και βάσει μιάς έπιγραφής από την Κοζάνην, ή όποία έδημοσιεύθη τό πρώτον υπό τοϋ Χ. Μακαρόνα³ και συνεπληρώθη υπό της ίδιας⁴ άργότερον, άγνωρίζει εις την θέση της σημερινής Κοζάνης πόλιν, της όποίας τά άρχικά γράμματα ήσαν ΜΑΑΕΙ... (τό έθνικόν Μ α λ ε ι α τ ω ν). Άρα μόνον ή Έλιμία δέν είναι δυνατόν νά άναζητηθή εκεί.

Όμοίως μεταξύ τών όλίγων γνωστών πόλεων της Έλιμιώτιδος ό σ. περιλαμβάνει (σ. 45) και την Έράτυραν. Έν τούτοις οϋδεμία ένδειξις ύπάρχει ότι ύφίστατο πόλις με τό όνομα τοϋτο και μάλιστα εις την Έλιμιώτιν. Η μόνη μαρτυρία περι της Έρατύρας είναι τοϋ Στράβωνος⁵, όστις άναφέρει αύτην μεταξύ τών ήπειρωτικών και μακεδονικών περιοχών και έθνων. Άρα αύτη πρέπει να ήτο περιοχή όχι πόλις.

Τά μειονεκτήματα όμοια ταϋτα δέν μειώνουν την άξίαν τοϋ έργου, τό όποϊον συνεταιγή με έπιμέλειαν και προσοχήν. Εϋχής δε έργον θά ήτο νά εϋρη μιμητάς και νά άποτελέσει την άρετερίαν περαιτέρω μελέτης της περιοχής και άλλων πόλεων και κομών της Μακεδονίας.

Δ. ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ

Ю. В. Звангелопулос, Лексические Осовенности новогреческого языка В Западной Македонии. Материал для диалектного словаря [Λεξιλογικές ιδιομορφίες της νεοελληνικής γλώσσας στη Δυτική Μακεδονία. Ύλικό γιά διαλεκτολογικό λεξικό], Τασκένδη (Άκαδημία Έπιστημών της Σοβιετικής Δημοκρατίας τοϋ Ούζμπεκιστάν) 1974, σελ. 280.

Πρόκειται γιά την πρώτη γνωστή μας συλλογή νεοελληνικού διαλεκτολογικού ύλικού πού εκδίδεται στη Σοβιετική Ένωση. Ό συλλογέας έχει συγκεντρώσει τό ύλικό του από προφορικές πηγές, δηλαδή Έλληνες προχωρημένης ήλικίας πού κατάγονται από τη Δυτική Μακεδονία και ζοϋν σήμερα στη Σοβιετική Δημοκρατία τοϋ Ούζμπεκιστάν. Τό ύλικό προορίζεται κατά τόν συλλογέα γιά γλωσσολογική, λαογραφική και ιστορική χρήση.

Η έκδοσις άποτελείται από τό εισαγωγικό (σ. 3-27) και τό κύριο (σ. 28-263) μέρος και κλείνει με συμπληρωτικό ύλικό (σ. 264-278). Στο εισαγωγικό μέρος ό συγγραφέας άνα-

1. Β. Καλλιπολίτου, Νεκρόπολις κλασσικών χρόνων έν Κοζάνη, ΑΕ 1948/49, 85.

2. Βλ. και Δ. Κανατούλη, Πού έκειτο ή άρχαία πόλις Έλιμία, «Μακεδονικά», τ. 2 (1941-52), σ. 180, 183, 4.

3. Χ. Μακαρόνα, Έκ της Έλιμείας και της Έορδαίας, ΑΕ 1936, 9, άρ. 17.

4. Φ. Ραζαζογλου, Les cités, έ.ά., 178.

5. Στραβ. VII, 326:... Πρώς δε τούτοις Ανγησταί τε και ή Δευρίοπος και ή Τρίπολις Πελαγονία και Έορδαία και Έλιμία και Έράτυρα.